

پژوهش در باب

مردم سالاری دینی از منظر امام خمینی علیه السلام

با به کارگیری نظریه داده بنیاد

علی ربانی خوراسگانی

(عضو هیئت علمی دانشگاه اصفهان)

اصفهان

۱۳۹۵

روش‌های درباره مردم سالاری دینی از منظر امام خمینی

با به کارگیری نظریه داده بنیاد

علی ربانی خوراسگانی (عضو هیئت علمی دانشگاه اصفهان)

تهیه: پژوهشکده مطالعات اسلامی اصفهان

ناشر: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، شعبه اصفهان

ویراست: سید احمد حسینی

چاپ: نگارسی

چاپ اول: بهار ۱۳۸۵

شمارگان: ۵۰۰

قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

نشانی: اصفهان، خیابان آیت الله شمس آبادی، پلاک ۱۰، سرل، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی

حوزه علمیه قم - شعبه اصفهان.

تلفن و دورنگار: ۰۳۱-۳۲۲۰۸۰۰۱۵

مراکز پخش: اصفهان، تلفن: ۰۳۲۲۰۳۷۰؛ قم، تلفن و دورنگار: ۰۲۷۷۴۳۱۰۶؛ تهران، تلفن: ۰۶۶۹۵۱۵۳۴

وبسایت: www.morsalat.com پست الکترونیک: nashr@idsat.ir

سرشناسه:

ربانی، علی، ۱۳۴۶-

عنوان و نام پدیدآور:

پژوهشی درباره مردم سالاری دینی از منظر امام خمینی (ره) با به کارگیری نظریه

داده بنیاد/ علی ربانی.

مشخصات نشر:

اصفهان: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، شعبه اصفهان، ۱۳۹۱

مشخصات ظاهری:

۳۲۸ ص.

شابک:

۱۲۰۰۰/ریال

۹-۲۸-۷۱۲۹-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی:

فیا

موضوع:

خمینی، روح الله رهبر انقلاب و بنیان گذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹-۱۳۶۸. —

موضوع:

دموکراسی

شناسه افزوده:

دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، شعبه اصفهان

رده بندی کنگره:

۱۳۹۴ ۵/۵۷۴/۱۵۷۴ DSR

رده بندی دیویی:

۹۵۵/۰۸۴۲

شماره کتابشناسی ملی:

۴۰۸۲۷۲۸

فهرست مطالب

.....	سخن با خواننده	۱۳
.....	مقدمه	۱۷

فصل اول: طرح مسئله: رابطه دین و سیاست

.....	۱. سابقه تاریخی شعار حکومت دینی در اسلام و مسیحیت	۲۴
.....	الف. حکومت دینی در مسیحیت و غرب	۲۵
.....	ب. معضل حکومت دینی در اسلام و ایران	۲۸
.....	۲. ترسیم معضل مردم سالاری با اسلام و اسلاب اسلامی	۳۴
.....	الف. رویکرد تقابل گرایانه به ارتباط مردم سالاری و اسلام	۳۵
.....	۱. برنارد لوئیس	۳۶
.....	۲. ساموئل هانتینگتون	۴۳
.....	۳. مارتین لیبست	۴۶
.....	ب. رویکرد تطبیق گرایانه به ارتباط مردم سالاری و اسلام	۵۰
.....	۱. جان اسپوزیتو	۵۱
.....	۲. گودران کرامر	۵۲
.....	۳. ری تکیه	۵۴
.....	۴. ادوارد سعید	۵۵
.....	ج. مردم سالاری در انقلاب اسلامی ایران	۵۸

فصل دوم: مفاهیم پایه پژوهش

۱. عمل سیاسی ۶۶
- الف. اسلام، دین عمل ۶۸
- عمل، تکیه گاه تعلیم و تربیت اسلامی ۶۹
- ب. قانون فکر و عمل ۷۲
- ج. الگو و آرمان نهایی عمل ۷۸
۲. ماهیت اسلام و نشان فرهنگی خاص اندیشه امام خمینی علیه السلام ۸۲

فصل سوم: روش پژوهش

۱. تعریف راهبرد نظریه پردازی داده بنیاد ۱۰۵
۲. مراحل راهبرد نظریه پردازی داده بنیاد ۱۰۸
- الف. کدگذاری داده ها ۱۱۰
- ب. انواع کدگذاری ۱۱۰
- ج. یادداشت برداری ۱۱۲
- د. مقوله بندی ۱۱۲
- ه. نوشتن نظریه یا ارائه الگوی نظری ۱۱۴
۳. روش انجام پژوهش ۱۱۶
- مراحل ۱۱۶
- الف. کدبندی اولیه یا سطح اول صحیفه نور ۱۱۶
- ب. کدبندی سطح دوم یا کدبندی متمرکز صحیفه نور ۱۱۷
- ج. نمونه گیری نظری صحیفه نور ۱۱۸

د. کدگذاری محوری و تعیین مقوله‌های اصلی ۱۱۸

ه. کدگذاری انتخابی و ارائه الگوی نظری ۱۱۹

فصل چهارم: مقوله‌های اصلی پژوهش درباره مردم‌سالاری دینی از منظر امام

خمینی رحمه الله

۱. مقوله مرکزی: نظام سیاسی تکلیف‌گرا و حق‌مدار ۱۲۱

الف. مسأله اصالت حکومت ۱۲۳

ب. مسأله اصالت وظیفه ۱۲۹

ج. جمع خرد و تکلیف ۱۳۴

۲. مقوله اصلی: رهبری و امامی ۱۴۱

الف. حق حاکمیت فقیه ۱۴۵

ب. کارآمدی ولایت فقیه ۱۵۱

۳. مقوله اصلی: حقوق مردم ۱۵۴

الف. حقوق سیاسی ۱۵۵

۱. احزاب و اجتماعات ۱۵۶

۲. انتخابات، شوراها و همه‌پرسی ۱۵۷

ب. حقوق اجتماعی اقتصادی ۱۶۲

ج. حقوق قضایی ۱۶۸

۴. مقوله اصلی: آزادی‌های مدنی ۱۷۵

الف. مبانی کلامی، فقهی و اصولی آزادی‌های شخصی و اجتماعی انسان ۱۷۸

۱. اصل توحید ۱۷۹

۲. اصل حلیت و اباحه ۱۷۹

۳. اصل حرمت حریم خصوصی ۱۸۱
۴. اصل ترخیص (رخص) ۱۸۳
۵. اصل تسلط افراد بر اموال و انفس خود (قاعده تسلط یا تسلیط) .. ۱۸۳
۶. اصل دفاع و صیانت ذات (نفس) ۱۸۵
۷. اصل نفی عسر و حرج (قاعده نفی عسر و حرج) ۱۸۵
- ب. نگرش کلی امام (ره) به مقوله آزادی‌های مدنی ۱۸۷
- ج. زیرمقوله‌های آزادی‌های مدنی در اندیشه امام خمینی (ره) ۱۹۸
۱. آزادی تفکر و اندیشه ۱۹۸
۲. آزادی رسانه‌های گروهی احزاب ۲۰۲
۳. آزادی انتخابات ۲۰۷
۵. مقوله اصلی: قانونمندی ۲۱۱
- الف. منشاء و معنای قانون ۲۱۲
- ب. اقسام قانون و حکم ۲۱۹
- منظور از حکم حکومتی در اندیشه امام (ره) ۲۲۷
۶. مقوله اصلی: دولت خدمتگزار ۲۲۹
- الف. شاخص‌های علمی و اسلامی خدمتگزاری ۲۳۲
۱. تبعیت منافع فرد از منافع عمومی ۲۳۲
۲. اولویت رفاه افراد و احترام به آنان ۲۳۲
۳. آینده‌نگری ۲۳۳
۴. پیشش و آگاهی ۲۳۳
۵. تواضع و فروتنی ۲۳۴

۶. انتقاد پذیری.....	۲۳۴
۷. صداقت و راستگویی.....	۲۳۵
۸. نوآوری و خلاقیت.....	۲۳۶
۹. ساده زیستی.....	۲۳۶
۱۰. تقوا.....	۲۳۷
۱۱. سعه صدر.....	۲۳۷
۱۲. الت.....	۲۳۸
۱۳. وارد سنه چین.....	۲۳۸
۱۴. توطئه به اندا.....	۲۳۸
۱۵. عیب پوشی و پرده راز عیب جویی.....	۲۳۹
۱۶. احتیاط و پرهیز از قضاوت شتابان.....	۲۴۰
۱۷. حق گرایی.....	۲۴۰
آراء امام خمینی علیه السلام درباره خدمتگرایی.....	۲۴۰
۱. حکومت اسلامی، حکومت خدمتگزار.....	۲۴۱
۲. خدمت عملی نه شعاری.....	۲۴۲
۳. اولویت خدمت به محرومان.....	۲۴۳
۴. اخلاق اسلامی در خدمت رسانی.....	۲۴۴
۵. حق انتقاد و نظارت ملت.....	۲۴۵
ب. شرایط و وظائف دولت خدمتگزار.....	۲۴۷
شرط اول، شناخت قانون:.....	۲۴۷
شرط دوم، صلاحیت اخلاقی:.....	۲۴۷

- ۲۴۸ ..... شرط سوم، تجربه مدیریتی:.....
- ۲۵۲ ..... ۷. مقوله اصلی: مصلحت‌سنجی.....
- ۲۵۴ ..... الف. چارچوب مفهومی مصلحت.....
- ۲۵۴ ..... معنای مصلحت.....
- ۲۵۷ ..... انواع مصالح مرسله.....
- ۲۵۸ ..... تقسیمی دیگر از مصلحت.....
- ۲۵۸ ..... منابع مصلحت.....
- ۲۵۹ ..... ضوابط مصلحت.....
- ۲۶۲ ..... ب. مصلحت در نظام مردم‌سالاری دینی.....
- ۲۶۲ ..... ۱. واژه صلاح ..
- ۲۶۳ ..... ۲. مصالح کشور ..
- ۲۶۳ ..... ۳. مصالح مسلمین ..
- ۲۶۳ ..... ۴. مجمع تشخیص مصلحت ..
- ۲۶۴ ..... ۵. مصلحت اسلام.....
- ۲۶۴ ..... ۶. مصلحت نظام.....
- ۲۶۴ ..... ۷. مصلحت پابرهنگان.....
- ۲۶۸ ..... ج. مصلحت از دیدگاه امام (ره).....
- ۲۶۸ ..... ۱. منظور از مصلحت در اندیشه امام (ره).....
- ۲۷۰ ..... ۲. مرجع تشخیص مصلحت در اندیشه و عمل سیاسی امام (ره).....
- ۲۷۶ ..... ۳. شیوه‌های مصلحت‌سنجی.....
- ۲۷۶ ..... الف. مکانیسم درونی.....

۲۷۷	ب. مکانیسم بیرونی
۲۷۸	۴. ارکان مصلحت‌سنجی
۲۸۳	د. اشکالات وارد بر مصلحت‌سنجی در نظام مردم‌سالاری دینی
۲۸۳	اشکال اول
۲۸۴	پاسخ
۲۸۶	اشکال دوم
۲۸۶	پاسخ
۲۸۷	اشکال سوم
۲۸۷	پاسخ
۲۸۸	اشکال چهارم
۲۸۸	پاسخ
۲۸۸	اشکال پنجم
۲۸۹	پاسخ
۲۸۹	اشکال ششم
۲۹۰	پاسخ
۲۹۰	اشکال هفتم
۲۹۱	پاسخ
۲۹۲	اشکال هشتم
۲۹۳	پاسخ
۲۹۳	اشکال نهم
۲۹۴	پاسخ

فصل پنجم: ارائه الگوی نظری و جمع بندی

۱. الگوی نظری مردم سالاری دینی از منظر امام خمینی علیه السلام ۲۹۷

الف. عمل به وظیفه و تکلیف، مقوله مرکزی مردم سالاری دینی از منظر

امام خمینی علیه السلام ۲۹۸

ب. مقوله اصلی رهبری ولایی ۳۰۰

ج. مقوله اصلی حقوق مردم ۳۰۱

د. مقوله اصلی آزادی های مدنی ۳۰۲

ه. مقوله اصلی فائو شند ۳۰۲

و. مقوله اصلی دولت خدمتگزار ۳۰۳

ز. مقوله اصلی مصلحت سنجی در تمام عمل ۳۰۳

۲. جمع بندی ۳۰۵

الف. مشروعیت الهی ۳۱۰

ب. مشروعیت مردمی ۳۱۳

منابع

منابع فارسی ۳۱۹

منابع انگلیسی ۳۲۶

سخنی با خواننده

اسلام، دین همیشگی و همگانی است که برای هدایت انسان بر قلب نبی اکرم اسلام ﷺ نازل شد. در اسلام حکومت، حق مسلم خالق هستی است و تفضلاً به انبیا و اولیا منتخب داده شده تا در میان مردم به هدایت ایشان پردازند. لیکن از آن جا که خداوند انسان را خلیفه الله آفرید و او را به کمالات را بخشید، فرصتی در اختیار او قرارداد تا بر روی زمین حکمت کند و دین را استقرار بخشد. بر این اساس سیره و سنت حضرات مصلحین و کلام الله مجید، نقشه راه بشر برای رسیدن به کمال انسانی و قرب الهی است و رهبری این حرکت را بردوش آنانی سپرد که در فهم دین، برتر و بالاتر باشند تا که انسان میدان رهبری را بر خود باز نماید. و مقام خلیفه الهی را پاس بدارد. این که هر انسانی در جامعه می تواند به مقام رهبری برسد و هدایت گر جامعه تحت شعاع معنویت خود باشد، این اولین گام در مسیر مردم سالاری است. به این معنا که زمینه دست یابی به مقام هدایت گری و ولایت بر مردم به صورت عام در اختیار همه قرار داده شده و نیز این که در تشخیص قابلیت رهبر و هادی جامعه، احاد جامعه نقش داشته و در پذیرش ولایت ایشان سهیم هستند، گام اساسی دیگری است در مردم سالاری.

حضرت امام خمینی علیه السلام با باور قطعی بر این امر در برابر رژیم باطل و بی‌اساس پهلوی که مانع تحقق چنین امر مقدسی در جامعه می‌شد، ایستاد و با نقش‌آفرینی و مشارکت آحاد جامعه، نظام و دولت اسلامی را شکل داد. امام بزرگوار در طول دوران مرجعیت و رهبری خود، انقلاب و جامعه اسلامی، نظریات و دیدگاه‌های خویش را بیان فرمودند که ناظر به مردم‌سالاری دینی در نظام ولایی و شریعت‌مدار اسلامی است.

در اندیشه امام زکریاوار «اصالت وظيفه» محور اصلی و اساس حکومت دینی فرض شده و رهبری ولایی، حقوق جامعه، آزادی‌های مشروع، قانون‌مداری، خدمت‌گذاری و رتبه به مصلحت و اقتضائات زمان و مکان مبتنی بر آموزه‌های وحیانی و متکی بر عقل و تجربه انسانی، از مهم‌ترین حلقه‌ها و اقسام حکومت دینی شمرده است؛ از این رو، مشروعیت الهی حکومت تا زمانی جاری خواهد بود که جامعه بر مبنای نقشه راه مبتنی بر وحی باشد و مشروعیت مدنی تا زمانی جاری خواهد بود که آحاد جامعه نسبت به حاکمیت و ولایت، مشارکت‌جو و مسئولیت‌پذیر باشند؛ هر کسی به قدر توان خویش مسئولیت هدایت‌گری جامعه را بپذیرد و آحاد جامعه نیز در محدوده آزادی‌های مشروع، قانون‌مدار و مشارکت‌پذیر باشند. کتاب پیش‌رو حاصل تلاش محقق گرانقدر جناب آقای دکتر علی ربانی و همکاران ایشان است که کوشیده‌اند اندیشه حضرت امام خمینی علیه السلام را در خصوص حکومت دینی و مردم‌سالاری استخراج و تنظیم نمایند.

این کتاب از مجموعه آثار انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی اصفهان است که در راستای اهداف و مأموریت‌های تبلیغی و معرفت‌بخشی این دفتر تهیه و منتشر شده است.

در این جا بر خود لازم می‌دانم از همه همکاران گرامی که در تدوین و انتشار این کتاب تلاش نموده‌اند از جمله فاضل ارجمند جناب حجت الاسلام و المسلمین دکتر ارزانی، جناب آقای فریبرز راهدان رییس پژوهشکده مطالعات اسلامی و جناب آقای یدالله جنتی مدیر انتشارات دفتر که با تلاش وافر خود در انتشار این کتاب کوشیده‌اند، تشکر و قدردانی نمایم.

محمد قطبی

رییس دفتر تبلیغات اسلامی اصفهان

مقدمه

دموکراسی از واژه‌های یونانی اقتباس شده که در مجموع به معنای حاکمیت مردم مشهور شد و دوره مردم‌سالاری به عنوان مهم‌ترین دوره در یونان ثبت گردید. این واژه در قرن شانزدهم میلادی وارد زبان انگلیسی شد. مردم‌سالاری ریشه در ناصله سال‌های ۵۰۸ تا ۳۸۸ ق.م. تحقق یافت. این تجربه دموکراسی بافتن یونان به وسیله فیلیپ مقدونی در سال ۳۳۸ ق.م به سر آمد. در عصر رنسانس اندیشوران اروپایی بر تقلید از تجربه یونان و روم تأکید کردند.

بحث مردم‌سالاری در حوزه فلسفه سیاسی از استوارترین مفاهیم اساسی این حوزه است و بیشتر درباره زندگی سیاسی و اجتماعی مردم گفت‌وگو می‌کند. این مفهوم به مباحثی از این قبیل که رنجام‌های سیاسی و اجتماعی چیست‌اند، کدام شکل‌شان توجیه پذیرند یا اینکه باید به شکلی باشند، می‌پردازد.

به طور کلی دو رهیافت مهم درباره مردم‌سالاری وجود دارد:

رهیافت اول به نوعی از نظام‌های سیاسی و نوعی برداشت در خصوص روش و شیوه زندگی سیاسی مردم و رهیافت دوم به مردم‌سالاری از زاویه فلسفه اجتماعی و ارزش‌های خاص که آن ایدئولوژی ایجاد می‌کند، معطوف‌اند. در مجموع می‌توان گفت همه طرفداران مباحث مردم‌سالاری،

دیدگاه‌های یکسانی ندارند؛ بنابراین مردم‌سالاری معانی سیال یافته و با ایده‌های سیاسی مختلف همساز و همراه شده است که این نشان می‌دهد دموکراسی مضمونی واحد و مورد توافق همه ندارد.

اما نظریه پردازان حداقل بر سر موضوع مشارکت سیاسی شهروندان و تصمیم‌گیری‌های درون نظام سیاسی اتفاق نظر دارند.

در این دیدگاه مردم‌سالاری در نظام غرب، دو مطلب مهم و شایسته بررسی وجود دارد:

یکی نقش شرکت در رقابت سیاسی مردم در اموری که با زندگی آن‌ها رابطه مستقیم دارد و دیگری خارج‌گیری از انحصار اکثریت که بسیار مهم‌تر از عناصر و مولفه‌های دیگر بوده است.

در خصوص اهمیت مشارکت سیاسی باید گفت، شواهد نشان می‌دهد که مردم با مشارکت در قضایای مرتبط به زندگی سیاسی‌شان، دل‌بسته می‌شوند و این امر برای جلوگیری از استبداد نقش اول را ایفا می‌کند.

• نظریه‌های مردم‌سالاری در غرب دو دوره را طی کرده‌اند: یکی دوره کلاسیک و دیگری دوره مدرن.

مهمترین ویژگی‌های مردم‌سالاری قدیم (کلاسیک):

۱. مشارکت سیاسی محدود؛
۲. نبود حق مشارکت سیاسی برای زنان، مهاجران و بردگان؛
۳. اعمال مردم‌سالاری به صورت اندام‌وار و مستقیم؛
۴. جریان جوهره آزادی از رأس هرم به سمت قاعده؛

۵. تجلی اجتماعی افراد بیشتر در قالب طبقه تا تشخص فردی.

در دوره جدید طرفداران مردم‌سالاری جدید (مدرن) این مسائل را مطرح کرده‌اند:

۱. تأکید بر دفاع از حقوق فردی شهروندان؛

۲. اهمیت به نقش دانش و آگاهی در مشارکت سیاسی؛

۳. ارائه راه‌حل مناسب در جلوگیری از انحصار اکثریت؛

۴. تأکید بر اصل منفعت و مصلحت فرد؛

۵. اهمیت دادن به آراء به معنای فقدان فشار افراد یا دولت برای انجام دادن امور اداري و اختیارات و پذیرفتن تحمیلات بیرون افراد.

در باره پیشینه مردم‌سالاری اسلامی باید گفت، آغاز تشکیل جامعه اسلامی و مدینه‌النبی با تبعیت کردن مسلم‌ان از اسم‌ار زن و مرد از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله همراه است که جلوه جدیدی از مردم‌سالاری را که مبتنی بر اسلام و قبول حق مشارکت زن و مرد است، نشان می‌دهد. با متأسفانه این مبنای قوی در اسلام و ایران بعد از اسلام، تداوم نیافت.

تاریخچه بحث مردم‌سالاری در ایران از دوره مشروطه آغاز می‌شود. قبل از آن در ایران، ملت هرگز صاحب حق رای تلقی نشده‌اند، و نام سیاسی تحت عنوان رعیت و شاه بوده است.

با مراجعه به آرای حکیمانی چون فارابی و خواجه نصیرالدین طوسی تا حدودی نظر صاحب‌نظران مسلمان گذشته در خصوص مردم‌سالاری، روشن می‌شود که آن‌ها از طرفداران نظام سیاسی احرار هستند و رهبری کسانی را به رسمیت می‌شناسند که جنبه الهی بودن آن‌ها امکان برخورداری از آزادی و فرصت بیشتر را به افراد بدهد.

البته در باب مردم سالاری دینی برخی به طور کلی منکر مفهوم مردم سالاری دینی هستند که به دو گروه تقسیم می شوند:

اول، برخی محققان آشنا با اندیشه و فلسفه سیاسی غرب که معتقدند مردم سالاری رایج در غرب با مردم سالاری دینی مغایرت دارد؛

دوم، تعدادی از پژوهشگران آشنا با اندیشه و فلسفه سیاسی اسلام که معتقدند سرکراسی در اسلام وجود خارجی ندارد یا حداقل در فقه شیعه وجود ندارد.

اما بر اساس تصاف علمی، لازم است مردم سالاری دینی در ایران مطالعه شود. بهترین گزینۀ در بحث مردم سالاری دینی، مطالعه جمهوری اسلامی ایران است.

نظام مردم سالاری دینی به رهبری امام خمینی علیه السلام در ایران بعد از پیروزی انقلاب اسلامی بنیان گذاری شد. این دلیل شایسته است درباره آن مطالعه شود. در این پژوهش بر اساس روشبرد نظریه پردازی داده بنیاد، مقوله های اصلی مردم سالاری دینی از منظر امام خمینی علیه السلام را مطالعه و بررسی می کنیم.

مطالب ارائه شده در پنج فصل تنظیم شده است:

در فصل اول به طرح مسئله تحقیق یعنی رابطه دین و سیاست در اسلام و ایران از طرفی و تفاوت آن با غرب و مسیحیت از طرف دیگر می پردازیم. در فصل دوم مفاهیم پایه پژوهش یعنی عامل و کنشگر بودن انسان از دیدگاه امام خمینی علیه السلام و نشانگان خاص فرهنگ اسلامی در نظریه ایشان ارائه می شود.

در فصل سوم شیوه پژوهش و راهبرد پژوهش نظریه پردازی داده بنیاد معرفی می شود. بر اساس راهبرد پژوهش مراحل تحقیق و روش به کارگیری آن در این مطالعه بیان می شود.

در فصل چهارم مقوله های مرکزی و اصلی همراه با جداول کدگذاری هر مقوله استخراج شده است.

فصل پنجم پژوهش، مشتمل بر الگوی نظری تحقیق و جمع بندی تحقیق درباره چگونگی حیات و پایداری نظام مردم سالاری دینی بر اساس نظر امام خمینی (ره) است.

افراد زیادی را این پژوهش نقش ایفا کرده اند که از همه آنها تشکر می شود. به خصوص از اعضای تیم پژوهش یعنی از آقایان و خانم ها: دکتر حبیب رضا ارزانی، لیلا توکلی، دکتراحسان، دکتر وحید قاسمی، زهرا قربانی، فاطمه قربانی، دکتر مسعود کیانیور، فاطمه کیانی، زهرا محمد شریفی، فهیمه ناظمی و وجیه هرنندی زاده سپاس خاص می شود. همکار عزیز جناب آقای دکتر کیانیور، نظریه های ارائه شده در سمت دوم از فصل اول و نظریه حامدالگار را که در فصل دوم آمده، تهیه کرده اند که عینا در این نوشتار استفاده شد.

همچنین از جناب آقای محمد آذرانی برای ویراستاری و تنویری و سرکار خانم آلاء صمدی برای کدبندی صحیفه های نور و از سرکار خانم سه چاری برای تایپ اولیه این پژوهش سپاسگزاری می شود.

علی ربانی خوراسگانی